

การพัฒนาความเสมอภาคในสังคมเมืองเชิงพุทธบูรณาการ Buddhist Integrated Development of Equality in Urban Society

วิภารัตน์ ธาราธีรภาพ Wiparat Tharateerapab^๑

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุขุณิพนธ์ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ๓ ประการ ได้แก่ (๑) เพื่อศึกษาความเสมอภาคในสังคมเมืองตามแนวคิด ทฤษฎีตะวันตก และพัฒนาการความเสมอภาคในสังคมเมืองของไทย (๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเสมอภาคในสังคมเมืองตามหลักพระพุทธศาสนา (๓) เพื่อนำเสนอการพัฒนาความเสมอภาคในสังคมเมืองเชิงพุทธบูรณาการ การศึกษาวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์ และสนทนาเชิงลึกกับผู้ทรงคุณวุฒิ และสังเคราะห์เสนอหลักการพัฒนาความเสมอภาคในสังคมเมืองเชิงพุทธบูรณาการ และนำไปตรวจสอบด้วยการสนทนากลุ่มเพื่อประเมินถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ถึงการนำไปประยุกต์ใช้

ผลการวิจัย พบว่า ตามหลักคำสอนในศาสนาคริสต์ ความเสมอภาคตั้งต้นจากความเชื่อว่า มนุษย์เสมอภาคกันต่อหน้าพระเจ้า และสำหรับทัศนะของนักปรัชญา ได้แก่ โทมัส ฮอบส์ จอห์น ล็อก และฌอง ฌาค รุสโซ มีสมมุติฐานว่า ในสภาวะธรรมชาติ มนุษย์ทุกคนเสมอภาคกัน ในทัศนะของพระพุทธศาสนา มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีเสมอภาคกันด้วยธรรม มิใช่ปัจจัยภายนอก ความเสมอภาคจากมุมมองที่เป็นชีวิต (being) อธิบายได้ด้วยหลักกฎแห่งกรรมว่า ทุกคนอยู่ใต้กฎแห่งกรรมเหมือนกัน และกรรมเป็นสิ่งที่กำหนดให้มนุษย์แตกต่างกัน การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการด้วยการปฏิบัติและฝึกฝนอบรมตนเองนำไปสู่การพัฒนาสังคมเมือง ทั้ง ๔ มิติ คือ ๑) การเมือง ๒) เศรษฐกิจ ๓) สังคม ๔) วัฒนธรรม

คำสำคัญ : ความเสมอภาค, การพัฒนา, สังคมเมือง, เชิงพุทธบูรณาการ

^๑ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buddhist Studies, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Thailand.

Abstract

This research has three main objectives :- to (1) to study equality in the Western theory (2) to study equality in the Theravada Buddhism (3) to propose the principles of Buddhist integrated development of equality in urban society. This research is mixed both quality research and In-depth interview, and then analyze information to develop principle of Buddhist integrated development of equality in urban society. The principle is assessed by focus group for its probability and appropriation to be applied in society.

From the research, it is found that according to the Christianity, the concept of equality originated from the belief that all men are created equally. For Thomas Hobbes, John Lock, and Jean-Jacques Rousseau, they defended the claim that in a state of nature, men are free and equal. Men are equal in dignity. For Buddhism, equality from the perspective of being, all men are equal under the Law of Nature and the Law of Karma which is the internal factor, not the external factor.

Dhamma teachings of Theravada Buddhism can be integrated and applied to equality development of society in four aspects ; political, economic, social and cultural, aiming of solidarity, upholding the middle path principles, sharing, fairness and no-discrimination to all.

Keywords : Equality, Development, Contemporary Society, Buddhist Integrative

บทนำ

ความเสมอภาคเป็นอุดมการณ์อันยิ่งใหญ่ของมวลมนุษยชาติที่มีประวัติและความเป็นมาอันยาวนานในสังคมตะวันตกและตะวันออก ในคริสต์ศาสนา หลักความเสมอภาคถือว่าเป็นหลักพื้นฐานของศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ โดยศักดิ์ศรีเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า^๒ ความเสมอภาคในเรื่องสิทธิ เสรีภาพจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีความหมายยิ่งสำหรับคนในสังคมตะวันตกที่นับถือคริสต์ศาสนา และมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางความคิดของ

^๒ Albert Bleckmann, Staatsrecht II – Die Grundrechte, 4. Aufl., 1997, S. 542 ff.
อ้างใน บรรเจิด สิงคนenti, ศาสตราจารย์, **หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร : วิทยุชน, ๒๕๔๗), หน้า ๘๘.

นักปรัชญา เช่น โธมัส ฮอบส์ จอห์น ล็อก และฌอง ฌาค รูโซ โดยมีสมมุติฐานในเรื่องสิทธิ ตามธรรมชาติว่า มนุษย์ควรมีสิทธิในการครอบครองทรัพย์สินตามกำลังความสามารถของ ตนเองอย่างเต็มที่ ความเสมอภาคในตะวันตกจึงเป็นแนวคิดทางโลก (Secularism) ที่มีผลต่อ พัฒนาการทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมของประเทศส่วนใหญ่ รวมถึงประเทศไทย เมื่อ เปรียบเทียบกับพระพุทธศาสนา ความเสมอภาคของมนุษย์ภายใต้กฎแห่งกรรมใน พระพุทธศาสนาเป็นข้อเท็จจริงที่พระพุทธเจ้าได้ค้นพบแล้วว่า บุคคลเมื่อกระทำความชั่วย่อม ได้รับผลของกรรมเยี่ยงนั้นเป็นธรรมดา ดังพุทธพจน์ที่แสดงไว้ในพระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค ที่ว่า บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้ผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้ผลชั่ว^๓ และในทางพระพุทธศาสนาแม้ว่าจะมิได้กล่าวถึงคำว่า “ศักดิ์ศรี” ไว้โดยตรง แต่ พระพุทธองค์ได้กล่าวตรัสในอัครคัมภีร์ว่า วรรณะทั้งสี่อันประกอบด้วย กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทร นั้น สามารถประพฤติได้ทั้งในทาง “กรรม” ที่ดำและขาว^๔ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ผู้ เลิศกว่าคนทั้งหลายในวรรณะ ๔ เหล่านั้น โดยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่โดยอธรรม เพราะธรรมเท่านั้น ประเสริฐที่สุดในหมู่ชนทั้งในโลกนี้และโลกหน้า^๕ พระพุทธศาสนา ถือว่ามนุษย์มีความเสมอภาค หรือเท่าเทียมกันในฐานะมนุษย์เหมือนกัน และมีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพทางจริยธรรมอย่าง เท่าเทียมกัน พระพุทธศาสนาจึงได้ให้ความสำคัญแก่คนที่เสียเปรียบโดยถือว่าเป็นบุคคลที่ควร ได้รับการสงเคราะห์ โดยเห็นว่าเป็นหน้าที่และคุณธรรมที่มนุษย์ควรช่วยเหลือกัน การพัฒนาทาง เศรษฐกิจของไทยที่ผ่านมา กลุ่มชนชั้นนำภาครัฐที่ผูกขาดการปกครองที่ยั่งยืนในวัฒนธรรม แบบอำนาจนิยม ที่อาจส่งผลต่อวิถีปฏิบัติและการกำหนดนโยบายต่างๆ รวมถึงการแบ่งปัน ทรัพยากรและผลประโยชน์ที่มีได้ก็เอื้อกู่ต่อประชาชนทุกหมู่เหล่าอย่างเสมอภาค^๖ และแม้ผู้ กำหนดนโยบายจะมีเป้าหมายในการพัฒนาเพื่อการสร้างสังคมที่เสมอภาค เป็นธรรม มีความ เหลือมล้นน้อย แต่เหตุปัจจัยทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของสังคมเมืองที่ เป็นผลจากการพัฒนาในอดีต มีส่วนอย่างสำคัญที่จะทำให้เกิดความ งามของสังคมการเมือง ที่มีหลักธรรมาภิบาล เคารพในสิทธิ เสรีภาพซึ่งกันและกัน มีระบบเศรษฐกิจที่ไม่เอารัดเอาเปรียบ ยึดมั่นในผลประโยชน์ส่วนรวม เป็นสังคมที่เอื้ออาทร แบ่งปัน สงเคราะห์กัน ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัย เห็นว่าหลักธรรมและแนวทางตามพระพุทธศาสนาเป็นหนทางที่จะช่วยมุ่งปฏิรูปที่ตัวบุคคลและ

^๓ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๖/๓๗๔.

^๔ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๕ - ๑๑๖/ ๘๕ - ๘๖.

^๕ ที.ปา.๑๑/๑๓๙/๑๐๒. และดูเพิ่มเติม บรรเจิด สิงคนติ, **หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์**, หน้า ๘๙.

^๖ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, **เจตนารมณ์ ๑๔ ตุลา คือ ประชาธิปไตย? : ปาฐกถาในงานรำลึก ๔๐ ปี ๑๔ ตุลา, คณะกรรมการ ๑๔ ตุลาเพื่อประชาธิปไตยสมบูรณ์, ๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๖, แหล่งที่มา : http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1381735212&grpId=caticid=01&subcatid=0100 [๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๖].**

สังคม การให้คุณค่ากับแนวทางแบบสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทาที่มุ่งเน้นความเข้าใจในสภาพความเป็นจริงของชีวิตและสังคมของตนเองอย่างมีศักดิ์ศรี ความพอดี และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้ไม่หวั่นไหวไปกับกระแสทุนนิยมที่สร้างวัฒนธรรมการบริโภคนิยมและวัตถุนิยมที่เป็นต้นเหตุแห่งความโลภ โทสะ โมหะ และนำไปสู่ความหวาดระแวง และความไม่ไว้วางใจกัน

ดังนั้น งานวิจัยฉบับนี้จึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับความเสมอภาคในสังคมเมืองตามแนวคิดของ โธมัส ฮอบส์ จอห์น ล็อก และฌอง ฌาค รูสโซ รวมถึง จอห์น รอลล์ส์^๗ เจ้าของทฤษฎีความยุติธรรม (Theory of Justice) และพัฒนาการความเสมอภาคในสังคมเมืองของไทย ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคในสังคมเมืองตามหลักพระพุทธศาสนา และนำเสนอหลักการพัฒนาความเสมอภาคในสังคมเมืองเชิงพุทธบูรณาการ อันจะเป็นแนวทางให้คนในสังคมในทุกระดับตั้งแต่ ระดับปัจเจกบุคคล ระดับสังคมนำไปบูรณาการกับการพัฒนาของสังคมไทยปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่สังคมที่ความเสมอภาคทั้งทางด้านกายภาพและจิตใจ

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาความเสมอภาคในสังคมเมืองตามแนวคิดของนักปรัชญา ได้แก่ โธมัส ฮอบส์ จอห์น ล็อก และฌอง ฌาค รูสโซ รวมถึง จอห์น รอลล์ส์ เจ้าของทฤษฎีความยุติธรรม (Theory of Justice) และพัฒนาการความเสมอภาคในสังคมเมืองของไทย

๒.๒ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเสมอภาคในสังคมเมืองตามหลักพระพุทธศาสนา

๒.๓ เพื่อนำเสนอหลักการพัฒนาความเสมอภาคในสังคมเมืองเชิงพุทธบูรณาการ

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

๓.๑ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคในสังคมเมือง และพัฒนาการความเสมอภาคในสังคมเมืองของไทย ทั้งในมิติการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จากเอกสารที่เป็นตำรา วารสาร บทความ และงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษจากแหล่งข้อมูลและห้องสมุดต่าง ๆ

๓.๒ ศึกษาแนวคิด หลักธรรมเกี่ยวกับความเสมอภาคในสังคมเมืองตามหลักพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎก และจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ เอกสาร รายงานการวิจัย ตำราวิชาการทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ

๓.๓ สังเคราะห์แนวคิดของนักปรัชญา ได้แก่ โธมัส ฮอบส์ จอห์น ล็อก และฌอง ฌาค รูสโซ รวมถึง จอห์น รอลล์ส์ เจ้าของทฤษฎีความยุติธรรม (Theory of Justice) เกี่ยวกับ

^๗ John Rawls, *A Theory of Justice*, (Cambridge : The Belknap Press of Harvard University Press, 1971).

ความเสมอภาคในสังคมเมือง และประเด็นปัญหาความเสมอภาคในสังคมเมืองของไทยว่ามีประเด็นใดที่เกี่ยวข้อง และพิจารณาคัดเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาความเสมอภาคในสังคมเมืองแต่ละด้านมาบูรณาการ เพื่อนำไปสู่ความเสมอภาคทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ โดยในการสังเคราะห์ข้อมูล จะมีการสัมภาษณ์และสนทนาเชิงลึก (Indepth Interview) กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๘ รูป/คน^๘ ซึ่งมีผลงานทางวิชาการหรือมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคในสังคมเมือง

๓.๔ นำเสนอหลักการพัฒนาความเสมอภาคในสังคมเมืองเชิงพุทธบูรณาการ และนำไปตรวจสอบแบบสนทนากลุ่ม (focus group) กับผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อประเมินถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปประยุกต์ใช้

๓.๕ สรุปผลการศึกษาวิจัยว่า สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ข้อที่ได้ตั้งไว้ตามลำดับ และนำเสนอผลสรุปการวิจัย

๔. สรุปผลการวิจัย

๑) ความเสมอภาคในสังคมเมืองตามแนวคิดของนักปรัชญาตะวันตก ได้แก่ ไรม์ส ฮอบส์ จอห์น ล็อก และ ฌอง ฌาค รูสโซ รวมถึง จอห์น รอลล์ส เจ้าของทฤษฎีความยุติธรรม (Theory of Justice) และพัฒนาการความเสมอภาคในสังคมเมืองของไทย

ความเสมอภาคของมนุษย์ในฐานะที่เป็นสิ่งมีชีวิต (Being) ในความหมายของคริสต์ศาสนา มีความเชื่อที่อธิบายในทางศาสนาว่า มนุษย์มีความเสมอภาคกันในสายตาพระเจ้า ศักดิ์ศรีเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ^๙ ดังนั้น ความเสมอภาคจึงเป็นหลักพื้นฐานของศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ย่อมได้รับการรับรองและคุ้มครองจากกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์โดยมิต้องคำนึงถึงคุณสมบัติอื่น ๆ อาทิ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ถิ่นกำเนิด เป็นต้น แนวคิดความเสมอภาคเป็นพลังของการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ของยุโรปสมัยกลางช่วงศตวรรษที่ ๑๗ เมื่อชนชั้นกลางเข้มแข็งขึ้นจนนำไปสู่การเรียกร้องความเสมอภาคทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

^๘ ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๘ คน ได้แก่ ๑) พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปัญญา) ๒) พระราชญาณภควี (สุวิทย์ ปิยวิสุทธิ) ๓) ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี ๔) ศาสตราจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ๕) ศาสตราจารย์ ดร. วัชรระ งามจิตเจริญ ๖) รองศาสตราจารย์ ดร. วริยา ชินวรรณโณ ๗) เลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (นางภิรมย์ ศรีประเสริฐ) ๘) นายอรรถพล สรสุชาติ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

^๙ Albert Bleckmann, Staatsrecht II – Die Grundrechte, 4. Aufl., 1997, S. 542 ff. อ้างใน บรรเจิด สิงคนัด, ศาสตราจารย์, หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : วิทยุชน, ๒๕๔๗), หน้า ๘๘.

ประเด็นปัญหาความเสมอภาคในสังคมเมืองของไทยปัจจุบัน เป็นผลมาจากการพัฒนาสังคมตามทฤษฎีตะวันตกในช่วงกว่า ๕๐ ปีที่ผ่านมา ได้แสดงให้เห็นว่า ความพยายามในการแก้ไขปัญหาความเสมอภาคโดยการปฏิรูประบบและโครงสร้างอย่างเดียวยังไม่ประสบความสำเร็จ และตราบไต่ที่สังคมยังมุ่งหวังเอาเปรียบ สะสมส่วนเกิน ไม่มีความสามัคคี เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม เห็นแก่ตนเอง ยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันของชุมชนแบบที่ต้องอิงอาศัยกัน ยึดเอาวัตถุนิยมเป็นสรณะมากกว่าความถูกต้อง อาจทำให้สังคมมีช่องว่างของความไม่เสมอภาคยิ่งขึ้น

๒) ความเสมอภาคในสังคมเมืองตามหลักพระพุทธศาสนา

ในทัศนะพระพุทธศาสนา แม้ว่าจะมิได้กล่าวถึงคำว่า “ศักดิ์ศรี” ไว้โดยตรง แต่พระพุทธองค์ได้กล่าวตรัสในอัครัญญสูตรว่า วรรณะทั้งสี่อันประกอบด้วย กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทร นั้น สามารถประพฤติได้ทั้งในทาง “กรรม” ที่ดำและขาว^{๑๐} ดังนั้น วรรณะหรือชนชั้นจึงไม่ใช่เครื่องวัดความผิดถูกดีชั่วของบุคคล และได้ตรัสว่า ทั้งพราหมณ์ แพศย์ ศูทร ย่อมเกิดจากพวกนั้นมีเชื้อพวกอื่น เกิดจากคนเสมอกัน มิใช่เกิดจากคนที่ไม่เสมอกัน ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ผู้เลิศกว่าคนทั้งหลายในวรรณะ ๔ เหล่านั้น โดยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่โดยอธรรมเพราะธรรมเท่านั้น ประเสริฐที่สุดในหมู่ชนทั้งในโลกนี้และโลกหน้า”^{๑๑} และพระพุทธศาสนามีหลักในการอธิบายเรื่องดังกล่าวภายใต้กรอบความคิดเรื่องกฎธรรมชาติ และกฎแห่งกรรม มนุษย์ทุกคนเสมอกันภายใต้ “กฎไตรลักษณ์” หรือ กฎแห่งการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อันได้แก่ การเกิดแก่ เจ็บ ตาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ คือ ความเป็นจริงสากลการดำรงอยู่ของมนุษย์เองก็ไม่ถาวรยั่งยืน หากเป็นแต่เพียงองค์ประกอบขึ้นด้วยขันธ์ห้า ทุกสิ่งทุกอย่างจึงเป็นอนัตตา ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นอนิจจัง ขันธ์ห้า ซึ่งทั้งหมดเหล่านี้ล้วนเป็นทุกข์^{๑๒}

ในระดับปรมาตม์แล้ว ความเสมอภาคที่แท้จริง (true equality) คือ การไม่ยึดมั่นถือมั่นในตัวตนตามหลักอนัตตา เพราะปัจจัยสำคัญที่เป็นเหตุให้เกิดความไม่เสมอภาคคือ อัตตา ความมีตัวตน (Egoism) อันเกิดจากจิตใจของมนุษย์ที่เป็นต้นเหตุของความอยากได้ ความโลภ ความโกรธ ความเห็นแก่ตัว ความถือดี อันนำไปสู่การแบ่งแยกชนชั้น วรรณะ โดยไม่ได้เรียนรู้ที่จะอยู่อย่างเสมอภาคกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตราบใดที่ยังมีอัตตาดรานั้นยังไม่มีเสมอภาคที่แท้จริง^{๑๓}

^{๑๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๕ - ๑๑๖/ ๘๕ - ๘๖.

^{๑๑} ที.ปา.๑๑/๑๓๙/๑๐๒. และดูเพิ่มเติม บรรเจิด สิงคนิต, **หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์**, หน้า ๘๙.

^{๑๒} เสน่ห์ จามริก, **พุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘ - ๑๙.

^{๑๓} Widya Sakyabhinand, “A True Equality”, Paper Presented at the Table Talk Forum, arranged by Program for Ethics, Science, and Environment, Department of

ในระดับสมมุติสัจจะของสังคมโลก พุทธศาสนายอมรับว่ามนุษย์มีความแตกต่างกัน โดยเหตุแห่งกรรมหรือการกระทำ แต่ความแตกต่างของมนุษย์ทั้งในด้านชนชั้น สถานะ วรรณะ ไม่ได้เป็นเหตุที่จะขวางกั้นความเจริญงอกงามในชีวิตของมนุษย์ ศาสนาของพระพุทธเจ้าเป็น ศาสนาที่เชื่อในความเพียรพยายามของมนุษย์ ยกย่องให้เกียรติมนุษย์ที่กรรมอันได้แก่ การกระทำ ของเขา ไม่ได้ยกย่องใครที่ชาติพันธุ์วรรณะ^{๑๔}

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการกระทำ การสั่งสอนธรรมของพระพุทธเจ้าทรงมุ่ง ผลในทางปฏิบัติให้ทุกคนจัดการกับชีวิตที่เป็นอยู่จริง ๆ ในโลกนี้ การประพฤติตามมรรคาที่ เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา เป็นสิ่งที่ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในภาพและระดับชีวิตอย่างไร สามารถเข้าใจ และนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ตามสมควรแก่สภาพและระดับชีวิตนั้น ๆ ทุกคนจึงควรได้รับ โอกาสเท่าเทียมกันที่จะสร้างผลสำเร็จนั้นตามความสามารถของตน^{๑๕}

สำหรับพระพุทธศาสนาแล้ว ความเสมอภาค ยังหมายถึง ความพอดี หรือทางสาย กลาง ซึ่งเหตุปัจจัยที่จะทำให้เกิดสังคมที่เสมอภาค สมดุล พอดี คือ “สัมมาทิฐิ” ก็คือ ความเห็น ถูกในการดำเนินชีวิตในทางสายกลาง ไม่สุดโต่ง ไม่เอาเปรียบเกินไป ไม่เห็นแก่ตัว ไม่สะสมมาก เกินไป ไม่ค้ำกำไรเกินตัว ให้มีการแบ่งปันให้แก่คนที่มีน้อย

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) มีทัศนะว่า^{๑๖} “ผู้นำประเทศจะต้องเป็นผู้นำทาง ความคิดและนำเสนอแนวนโยบายเพื่อให้คนในสังคมมีแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อเป้าหมายที่ ของการเป็นอยู่ที่ดีที่สุดตามหลักพระพุทธศาสนา คือ รู้จักการดำเนินชีวิตเป็น คือ คิดเป็น ทำเป็น หมายความว่า รู้จักดำเนินชีวิตให้ได้ผลดี ให้เกิดแต่คุณไม่เกิดโทษ ไม่ขาดไม่เกิน ได้ส่วนสมดุลกัน เรียกว่าความ “พอดี” ในศัพท์บาลีเรียกว่า “มัชฌิมา” แปลว่า “สายกลาง”

๓) หลักการพัฒนาความเสมอภาคในสังคมเมืองเชิงพุทธบูรณาการ

กรอบแนวคิดความเสมอภาคของนักปรัชญาตะวันตกในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสังคมเสมอภาคสามารถนำมาบูรณาการกับความเสมอภาคในพระพุทธศาสนา ดังที่ได้ปรากฏ ในกฎแห่งกรรมและหลักทางสายกลางซึ่งสามารถนำมาสรุปได้ดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ การบูรณาการกรอบแนวคิดความเสมอภาคของนักปรัชญาตะวันตกและ พระพุทธศาสนา

Philosophy, (Oregon State University, U.S.A., : May 22, 1995) ตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์ วิชาการ เล่มที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๓๘, หน้า ๒๔ – ๒๙.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๓ – ๑๑๔.

^{๑๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๕), หน้า ๕๒๕ – ๕๒๖.

^{๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **รุ่งอรุณของการศึกษา เบิกฟ้าแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน**, หน้า ๒๒ – ๒๔.

กรอบสาระ	ตามหลักศาสนาคริสต์และนักปรัชญา	ตามหลักพระพุทธศาสนา
ความเสมอภาคในศักดิ์ศรีของมนุษย์ และกฎแห่งกรรม	๑. ในศาสนาคริสต์เชื่อว่า มนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาคกันในสายตาพระเจ้า มนุษย์ต่างเป็นบุตรของพระเจ้าเป็นเจ้า และสำหรับจอห์น ล็อก และ โทมัส ฮอบส์ อธิบายว่า โนสภาวะธรรมชาติ (state of nature) มนุษย์เสมอกัน มนุษย์จึงมีศักดิ์ศรีและความเป็นมนุษย์จึงเป็นสิ่งสูงส่ง ๒. รัสโซ เห็นว่า มนุษย์เกิดมาเสรีและเสมอภาค แต่ทุกหนแห่ง มนุษย์ตกอยู่ภายใต้เครื่องจองจำ (Man is born free and everywhere he is in chains)	๑. พระพุทธศาสนาเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์และอิสรภาพที่สมบูรณ์ของทุกชีวิตอย่างเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นขั้นที่ ๕ และมนุษย์เสมอเหมือนกันในฐานะที่เป็นชีวิต (Being) ที่อยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ คือเกิด แก่ เจ็บ ตาย และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ขึ้นอยู่กับกฎแห่งกรรม ๒. มนุษย์อยู่ภายใต้ “กฎไตรลักษณ์” หรือกฎแห่งการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ชีวิตโดยธรรมชาติเป็นทุกข์ และถูกจองจำด้วยอัตตาและอกุศล ๓ ได้แก่ โลภ โกรธ หลง
สังคมเสมอภาคกับ ทางสายกลาง	๑. การปฏิบัติตามหลักความเสมอภาคต้องคำนึงถึง ประโยชน์สาธารณะเหนือประโยชน์ส่วนบุคคลหรือประโยชน์ปัจเจกชน และประชาชนทุกคนมีความเสมอภาคเท่าเทียมในสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐาน หรือสิทธิในการดำรงชีวิตตามปัจจัยสี่ ๒. นักคิดสมัยใหม่ จอห์น รอลส์ เจ้าของทฤษฎีความยุติธรรม (Theory of Justice) ให้คำนิยามถึงคนที่เสียเปรียบในสังคมด้วยและคนของสังคมที่มีโอกาสน้อยที่สุด จึงจะเรียกได้ว่า สังคมนั้นมีความเป็นธรรมในสังคม	๑. พระพุทธเจ้าตรัสว่า ‘จรรย ภิภชเว จาวิกัง พุทฺชนทิตายะ พุทฺชน สุขายะ โลกานุกัมปายะ’ คือ เอาประโยชน์สุขความร่มเย็นของคนส่วนใหญ่เป็นที่ตั้งและของโลกด้วย ๒. พระพุทธศาสนามีหลัก “สัมมาทิฏฐิ” หรือความคิดเห็นที่ทำให้เกิดความเสมอภาค ความสมดุลของสังคมขึ้น ก็คือ การดำเนินชีวิตในทางสายกลาง ไม่สุดโต่ง ไม่เอาเปรียบ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่สะสม แบ่งปันให้แก่คนที่มีน้อย หรือคนที่ไม่มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรส่วนรวม

ผู้วิจัยได้ศึกษาพบว่าประเด็นปัญหาความเสมอภาคในสังคมเมืองของไทยใน ๔ มิติ ได้แก่ มิติทางการเมือง มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคม และมิติวัฒนธรรม เมื่อนำมาจำแนกตามหลักอริยสัจ ๔ สามารถจำแนกให้เห็นถึงปัญหา สาเหตุ ผล และแนวทางการแก้ไข ดังตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ สรุปประเด็นปัญหาและการพัฒนาความเสมอภาคในสังคมเมืองตามกรอบอริยสัจ ๔

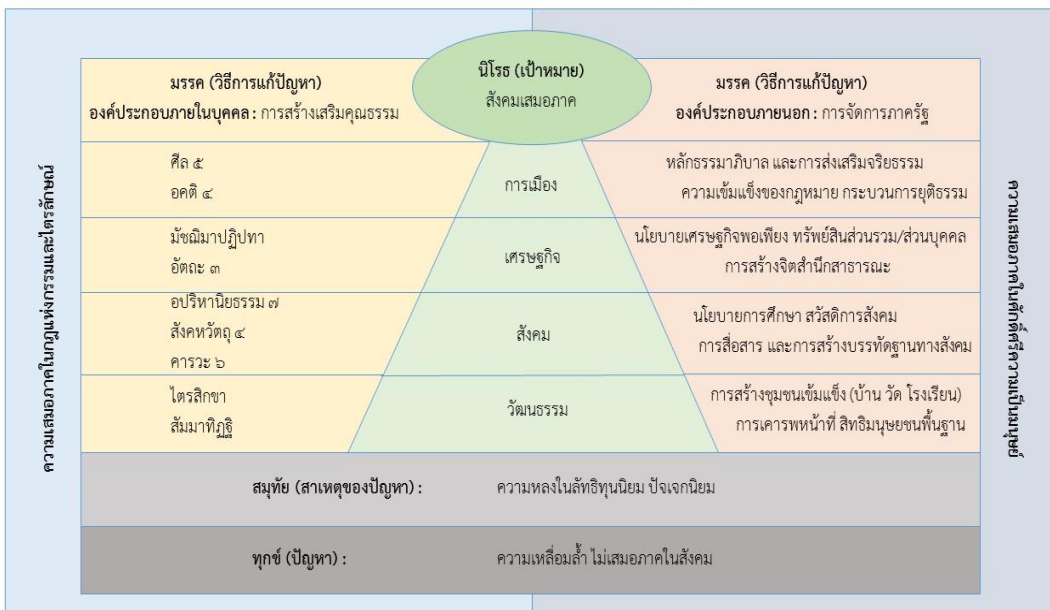
ทุกข์	สมุทัย	นิโรธ	มรรค
มิติทางการเมือง - การเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค - ผู้ปกครองใช้อำนาจนิยม/เผด็จการนิยม - ความไม่บริสุทธิ์ยุติธรรมทางการเมือง - การละเมิดสิทธิเสรีภาพผู้อื่น	- ความเชื่อมั่นในสิทธิอุดมการณ์เสรีนิยม - การไม่เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ - การใช้เสรีภาพอย่างสุดโต่ง - การใช้สิทธิโดยไม่คำนึงถึงหน้าที่	- สังคมสงบสุข มีนาคง - ผู้ปกครองมีคุณธรรม - สังคมที่ส่งเสริมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ - สังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง - การบริหารจัดการภาครัฐที่โปร่งใส	- การปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชน - การเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย - การกระจายอำนาจ - การกำหนดบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ - บทลงโทษทางกฎหมายของบ้านเมือง
มิติทางเศรษฐกิจ - ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและรายได้ - ช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวย	- ระบบโลกาภิวัตน์ - สิทธิทุนนิยม/ระบบเศรษฐกิจเสรี - การแก่งแย่งผลประโยชน์ - มีแค่รวยสาวได้สาวเอา	- สังคมที่ประชาชนอยู่ดีกินดีพอเพียงพึ่งพาตนเองได้ - ช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวยน้อยลง - มีคนในระดับกลางมาก	- การกำกับระบบเศรษฐกิจโลก - การปฏิรูปทางเศรษฐกิจ - นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน - การสร้างโอกาส อาชีพ รายได้
มิติทางสังคม - การอพยพของประชากรจากชนบทสู่เมือง - ความขัดแย้ง/ความรุนแรงในสังคม - ความแตกแยก/ความเหลื่อมล้ำของสังคม/- ระบบอุปถัมภ์	- การยึดมั่นในผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม - ความเห็นแก่ตัว/ความไม่รู้จักเสียสละ - สังคมไร้ราก อวดอัตตา - ความมีน้ำใจเมตตาริลดน้อยลง	- สังคมเป็นธรรม สงบสุข - สังคมสันติวิธี ปราศจากความรุนแรง - สังคมที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน - สังคมที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน - สังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างแบ่งปัน	- การปฏิรูปสังคม - นโยบายการศึกษา - นโยบายสวัสดิการทางสังคม - การส่งเสริมหลักความโปร่งใส/หลักธรรมาภิบาล - การสร้างโอกาสให้แก่ผู้ด้อยโอกาสในสังคม
มิติทางวัฒนธรรม - ความเสื่อมถอยทางคุณธรรมจริยธรรม - ความไร้ระเบียบ ไม่มีวินัย - เน้นวัตถุนิยม บริโภคนิยม	- เน้นความสะดวกสบาย - ละเลยเรื่องวินัย - เน้นความสนุกสนาน สุขนิยม - ขาดความเคารพผู้อื่น - ไม่รู้จักแบ่งปัน เสียสละ	- สังคมที่มีคุณธรรม จริยธรรม - ยึดมั่นในคุณค่าความดี - สังคมที่โปร่งใส ซื่อสัตย์ สุจริต - สังคมที่เคารพในความแตกต่าง	- การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

จากตารางที่ ๒ จะพบว่าสมุทัย หรือสาเหตุแห่งปัญหาของการพัฒนาความเสมอภาคในสังคมเมืองมาจากต้นเหตุ ซึ่งเป็นกิเลสอันเกิดจากปัจจัยภายในของมนุษย์ หรือจิตใจที่เป็นตัวชี้้นำให้มนุษย์กระทำการที่ดีหรือไม่ดีด้วยตัวมนุษย์เอง ด้วยเหตุนี้ หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการขจัดความหลงผิดอันเกิดจากกิเลส และส่งเสริมความถูกต้องทั้งในระดับบุคคลและในระดับสังคม สามารถนำมาบูรณาการเพื่อการพัฒนาความเสมอภาคทางสังคมทั้ง ๔ ด้าน มีดังนี้

- ๑) ความเสมอภาคทางการเมืองเชิงพุทธบูรณาการ ด้วยหลักศีล ๕ เพื่อการส่งเสริมมนุษยธรรมด้วยการเคารพในชีวิตทุกชีวิตอย่างเสมอกัน เคารพสิทธิผู้อื่น และด้วยหลักออคติ ๔ เพื่อลดความขัดแย้ง ไม่สร้างความเหลื่อมล้ำแบ่งแยก และใช้อำนาจด้วยความเป็นธรรม
 - ๒) ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจเชิงพุทธบูรณาการ ด้วยหลักกัมมัชฌิมาปฏิบัติ และหลักอัตถะ ๓ เพื่อการสร้างสมดุลทางเศรษฐกิจ ที่อยู่บนหลักของความพอดี พอเพียง ไม่สะสม กำจัดความเห็นแก่ตัว
 - ๓) ความเสมอภาคทางสังคมเชิงพุทธบูรณาการ ด้วยหลักอปริหานิยธรรม ๗ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี หลักสังคหวัตถุ ๔ เพื่อการเสริมสร้างสวัสดิการทางสังคม และหลักคารวตา
 - ๖ เพื่อการเคารพบุคคลที่ควรเคารพ
 - ๔) ความเสมอภาคทางวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ด้วยหลักสัมมาทิฐิ และหลักไตรสิกขาเพื่อการฝึกฝนพัฒนาจิตใจ ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิต
- หลักการพัฒนาความเสมอภาคในสังคมเมืองเชิงพุทธบูรณาการ สรุปได้ดังภาพที่ ๑

หลักการพัฒนาความเสมอภาคในสังคมเมืองเชิงพุทธบูรณาการ

ภาพที่ ๑ แสดงหลักการพัฒนาความเสมอภาคในสังคมเมืองเชิงพุทธบูรณาการ

จากการศึกษา ผู้วิจัยยังได้พบว่าแนวทางรูปธรรมเพื่อการพัฒนาความเสมอภาคในสังคมเมืองของไทยที่สามารถนำมาดำเนินการเพื่อสนับสนุนความเสมอภาคในสังคมเมืองของไทยมีดังนี้

- ๑) การส่งเสริมกิจกรรมการบำเพ็ญประโยชน์ หรือจิตอาสา เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีของสังคม
- ๒) การสร้างความเป็นชุมชน (Community Building) เพื่อการเปลี่ยนแปลงสัมพันธภาพของคนในชุมชนและสังคม เพื่อลดทอนความเห็นแก่ตัว ลดทิวฏฐิมานะ อคติ และความขัดแย้งในสังคม
- ๓) การฟื้นฟูวัฒนธรรมทางสังคม ‘บ้าน วัด บวร’ เพื่อส่งเสริมกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ สร้างความร่วมมือร่วมใจ ความเห็นอกเห็นใจกัน ลดอัตตาและทำให้สังคมเกิดฉันทะในการทำความดี

๕. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางการพัฒนาความเสมอภาคสังคมเมืองเชิงพุทธบูรณาการเพื่อให้สังคมไทยสามารถเปลี่ยนผ่านช่วงเวลาที่มีความขัดแย้ง ความเหลื่อมล้ำ ไปสู่สังคมเสมอภาคบนหลักการมัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง ดังนี้

๑) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(๑) จัดตั้งสถาบันกลางโดยรัฐบาล เพื่อการกำกับดูแลทิศทางการขับเคลื่อนนโยบายบนหลักปรัชญาทางสายกลาง หรือมัชฌิมาปฏิปทาในทุกมิติ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ลดช่องว่างความไม่เสมอภาค (๒) ส่งเสริมให้ภาคเอกชนหรือภาคประชาสังคมมีบทบาทในการส่งเสริมจิตวิญญาณแห่งการแบ่งปันช่วยเหลือ (๓) ส่งเสริมในเรื่องคุณค่าและจริยธรรมที่กระตุ้นให้คนกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดแก่ผู้อื่น ปลูกฝังทัศนคติที่ดี สร้างจริยธรรมใหม่ที่ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่สะสมเกินความจำเป็น

๒) ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

(๑) ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง กระบวนการสร้างเสริมวินัยในสังคมชีวิตประจำวันตามแนวพุทธ

(๒) ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง การบูรณาการหลักมัชฌิมาปฏิปทากับการเสริมสร้างวิถีคิดแบบภาวะผู้นำที่แท้จริง

บรรณานุกรม

๑. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์มหามกุฏ ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

๒. ข้อมูลทุติยภูมิ (หนังสือทั่วไป)

เกษดา ทองเทพไพโรจน์, “การวิเคราะห์เปรียบเทียบมโนทัศน์เรื่องความยุติธรรมของจอห์น
รอลส์ กับพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. คณะศิลป
ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓.

บรรเจิด สิงคนดี. ศาสตราจารย์. **หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์**.
กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, ๒๕๔๗.

เสน่ห์ จามริก. **พุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิ
มนุษยชน, ๒๕๔๕.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๕.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๕.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **รุ่งอรุณของการศึกษา เบิกฟ้าแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน**.
กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๖.

Sakyabhinand, Widya. “A True Equality”, Paper Presented at the Table Talk
Forum, arranged by Program for Ethics, Science, and Environment.
Department of Philosophy. Oregon State University, U.S.A., : May 22,
1995. ตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ เล่มที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๓๘, หน้า ๒๔ –
๒๙.

